

εκπαίδευση & θέατρο

Περιοδική έκδοση για την προώθηση του θεάτρου,
του εκπαιδευτικού δράματος, του θεατρικού παιχνιδιού
και των άλλων παραστατικών τεχνών στην εκπαίδευση

τεύχος
18
2017

Εκπαιδευτικό δράμα, Ιστορία και αρχεία

Μια συνάντηση στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων
των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ)-Αρχείων Ν. Μαγνησίας

Αγγελική Νικολάου

Το άρθρο αυτό είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω της ιστοσελίδας: www.TheatroEdu.gr
Εκδότης: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
Για παραγγελίες σε έντυπη μορφή όλων των βιβλίων: info@theatroedu.gr

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ

Το άρθρο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί δωρεάν για έρευνα, διδασκαλία
και προσωπική μελέτη. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μετά από άδεια του εκδότη.

Εκπαιδευτικό δράμα, Ιστορία και αρχεία

Μια συνάντηση στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των Γενικών Αρχείων του Κράτους (ΓΑΚ)-Αρχείων Ν. Μαγνησίας

Αγγελική Νικολάου

Περίληψη

Το άρθρο εστιάζει στην αξιοποίηση του εκπαιδευτικού δράματος (Educational Drama) στη διδασκαλία και την ανάδειξη της τοπικής (αλλά και της γενικής) Ιστορίας, όπως εφαρμόζεται από το 2013 στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των ΓΑΚ-Αρχείων Ν. Μαγνησίας. Παρουσιάζεται η σχέση ανάμεσα στην τοπική Ιστορία και στο Εκπαιδευτικό Δράμα, με έμφαση στις κοινές παιδαγωγικές αρχές που στηρίζονται (ενεργητική-βιωματική μάθηση, ανάπτυξη ερευνητικής διάθεσης και κριτικής ικανότητας, ανάδειξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων των παιδιών κτλ.). Στη συνέχεια, αναλύεται η νέα, καινοτόμος για τα ελληνικά τουλάχιστον δεδομένα, πρόταση για τη διδασκαλία της Ιστορίας μέσα από συγκεκριμένες τεχνικές του εκπαιδευτικού δράματος ως μια εναλλακτική εκπαιδευτική πρόταση, σε περιβάλλον εκτός σχολείου, μέσα στον χώρο των αρχείων και των τεκμηρίων που προσφέρουν τα ΓΑΚ Μαγνησίας, με τη συμπληρωματική χρήση των νέων τεχνολογιών. Τέλος, παρουσιάζονται δύο εφαρμογές της πρότασης αυτής, όπως υλοποιήθηκαν τα σχολικά έτη 2014-15 και 2015-16 με τις αντίστοιχες θεματικές: «Το αβγό του φιδιού»: μια αφήγηση και επτά ιστορίες για τα παλιά και τα σύγχρονα. Από τον ιστορικό φασισμό του 20ού αιώνα στις σύγχρονες μορφές εκφασισμού του ατόμου και της κοινωνίας» και «Θάλασσα # που # χωρίζει... Θάλασσα – που – ενώνει...: Στα ίχνη των ανθρώπων και των καημών της Μεσογείου, άλλοτε και σήμερα, “εν φαντασία και”».

Λέξεις-κλειδιά: εκπαιδευτικό δράμα, Ιστορία, αρχεία, εναλλακτική εκπαίδευση, ρατσισμός, φασισμός, Μεσόγειος, πρόσφυγες

Εισαγωγικά

Το άρθρο έχει ως στόχο να παρουσιάσει μια νέα πρόταση στο πεδίο της διδασκαλίας και της έρευνας της τοπικής (αλλά και της γενικής) Ιστορίας μέσα από πρωτογενές αρχαιολογικό υλικό, με όχημα το εκπαιδευτικό δράμα, μια πρόταση που υλοποιείται εδώ και τρία χρόνια στα Γενικά Αρχεία του Κράτους του νομού Μαγνησίας, δηλαδή μέσα στον προνομιακό χώρο των αρχείων, τεκμηρίων και πρωτογενών πηγών της Ιστορίας. Το πρόγραμμα φέρει τον τίτλο «Διδασκαλία της (Τοπικής) Ιστορίας μέσα από το εκπαιδευτικό δράμα», απευθύνεται σε μαθητές κυρίως της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και αποτελεί καρπό πολύχρονης ενασχόλησης και σπουδής στα αντικείμενα του θεάτρου και της Ιστορίας, ωστόσο πρωτίστως αγάπης για τη μάθηση και τους νέους ανθρώπους.

Η σχέση ανάμεσα στην τοπική Ιστορία και στο εκπαιδευτικό δράμα

Το εκπαιδευτικό δράμα (Educational Drama ή Drama in Education), όπως είναι γνωστό, συνιστά μια παιδαγωγική διαδικασία που χρησιμοποιεί τεχνικές του θεάτρου και εργαλεία της δραματικής τέχνης με στόχο την αφομοίωση της γνώσης και τη μάθηση μέσα από μια ενεργητική-βιωματική διαδικασία. Στο εκπαιδευτικό δράμα αυτοί που συμμετέχουν:

- δημιουργούν μια ιστορία που εκτυλίσσεται σε έναν φανταστικό κόσμο, στον οποίο ο χώρος, ο χρόνος και τα αντικείμενα είναι συμβολικά
- υποδύονται ρόλους
- βιώνουν ατομικά και συλλογικά την εμπειρία
- διερευνούν ένα θέμα και διαπραγματεύονται τα νοήματα των σχετικών με αυτό εννοιών
- αντιμετωπίζουν διλήμματα/προβλήματα και αποφασίζουν
- δρουν και αναστοχάζονται τις πράξεις τους

Στο εκπαιδευτικό δράμα λοιπόν ακριβώς αυτός ο συνδυασμός συναισθηματικής εμπλοκής και νοητικής επεξεργασίας, βίωσης και αναστοχασμού οδηγεί στη μάθηση ως κατανόηση του εαυτού μας αλλά και του κόσμου (Αυδή & Χατζηγεωργίου, 1990, 19).

Από την άλλη, η τοπική Ιστορία δεν αποτελεί «μάθημα» με την παραδοσιακή έννοια του όρου. Η διδασκαλία της τοπικής Ιστορίας περιλαμβάνει μια σειρά από δραστηριότητες: έρευνα σε αρχεία εφημερίδων, σχολείων, υπηρεσιών κτλ., έρευνα και μελέτη των πηγών, εξορμήσεις σε μουσεία, χώρους εργασίας κ.ο.κ., για επιτόπια μελέτη κτλ., που οδηγούν τους μαθητές στην ιστορική γνώση. Απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή και την επιτυχία ενός τέτοιου προγράμματος αποτελεί η ελεύθερη συμμετοχή και συνεργασία μιας ομάδας μαθητών.

Συνεπώς, τόσο η τοπική Ιστορία όσο και το εκπαιδευτικό δράμα στηρίζονται σε κοινές παιδαγωγικές αρχές και προάγουν την ενεργητική-βιωματική μάθηση. Κοινοί στόχοι και των δύο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων αποτελούν η ανάπτυξη της ερευνητικής διάθεσης, της κριτικής ικανότητας και της υπευθυνότητας των μαθητών, η κοινωνικοποίηση και η καλλιέργεια της συνεργασίας μεταξύ των μελών της ομάδας και μεταξύ των μαθητών και του δασκάλου-εμπνευστή, αλλά και η ανάδειξη διάφορων δεξιοτήτων και ικανοτήτων των παιδιών (σχέδιο, ζωγραφική, φωτογραφία, χορός). Τελικά, και οι δύο δραστηριότητες προωθούν την ωριμότητα των μαθητών, την πολυπλευρή ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, τη λειτουργία τους ως ολοκληρωμένων και συνειδητοποιημένων ατόμων-πολιτών-μελών του κοινωνικού συνόλου.

Τα ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Μαγνησίας ως τόπος συνάντησης του εκπαιδευτικού δράματος και της τοπικής Ιστορίας

Τα ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Μαγνησίας, αλλά και αρκετοί άλλοι αρχαιολογικοί φορείς δραστηριοποιούνται εδώ και χρόνια στη διδασκαλία της τοπικής Ιστορίας με πυκνές επισκέψεις μαθητών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στον χώρο της υπηρεσίας, όπου, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν το μάθημα της Ιστορίας, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με το πρωτογενές, αρχαιολογικό υλικό (μέσα από μελέτη πρωτότυπου αρχαιολογικού υλικού ή φωτοτυπιών ή ψηφιοποιημένων αρχείων, με προβολές σε power-point, μικρές εργασίες κ.ά.) και γνωρίζουν την ιστορία του τόπου όπου ζουν και σπουδάζουν, αλλά και του ευρύτερου ελληνικού χώρου.

Το εκπαιδευτικό δράμα δρα εντελώς ανανεωτικά στην παραπάνω διαδικασία, καθώς την εμπλουτίζει με τα στοιχεία της αυτενέργειας και της βιωματικότητας και δίνει την ευκαιρία για ατομική και ομαδική έκφραση έξω από τα καθιερωμένα πρότυπα της σχολικής συμμετοχής, αφού προσφέρει στα παιδιά ανοιχτό πεδίο έκφρασης και δημιουργίας. Έτσι, με την καθοδήγηση και την εμπύχωση της ομάδας εργασίας των Αρχείων Ν. Μαγνησίας, που αποτελείται από ειδικούς επιστήμονες (αρχαιολόγους, ιστορικούς, θεατρολόγους και εκπαιδευτικούς), τα παιδιά, μέσω συγκεκριμένων οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων (αφηγήσεις, προφορικές μαρτυρίες, ντοκουμέντα, φωτογραφίες, ντοκιμαντέρ, προβολές σε power-point κ.ά.) θα συμμετέχουν σε μια ενεργητική διαδικασία βίωσης ρόλων, ατομικών ή ομαδικών, θα επιλέξουν οπτικές γωνίες, στάσεις και συμπεριφορές, θα πάρουν αποφάσεις για την επίλυση προβλημάτων-διλημάτων, αλλά και θα αναστοχαστούν για τη διερεύνηση που επιτελέστηκε και θα συνδέσουν το θέμα με καταστάσεις που αντιμετωπίζουν τα ίδια στην πραγματική ζωή, με πιθανή τη διαδικασία αλλαγής της οπτικής τους για τα πράγματα (Heathcote & Bolton, 1995).

Η νέα εναλλακτική πρόταση: γενικές αρχές, μέθοδοι, προκλήσεις, προβλήματα

Τα περισσότερα θεωρητικά κείμενα που είχα υπόψη μου, όπως και όλες οι προηγούμενες εμπειρίες μου από την αξιοποίηση των τεχνικών του δράματος στην εκπαίδευση, με τη μορφή εργαστηρίων, αφορούσαν τον χώρο της λογοτεχνίας. Προφανώς, ένα διαφορετικό αντικείμενο απαιτούσε διαφορετικούς χειρισμούς, καθώς και προσεκτικές επιλογές μεθόδων και τεχνικών. Επίσης, γνώριζα πως το αρχαιακό υλικό είναι πολλές φορές ένα δύσκολο, ιδιαίτερα απαιτητικό, κάποτε απροσπέλαστο υλικό για νεαρούς ερευνητές, τους οποίους αποθαρρύνει και αυτή ακόμη η χρήση παλαιότερων γλωσσικών μορφών. Έπρεπε λοιπόν να δώσω απαντήσεις σε μια σειρά από ερωτήματα, όπως:

▶ *Πώς επιλέγω το θέμα του εκπαιδευτικού δράματος;*

Κατέγραψα σε μια λίστα σημαντικά θέματα-ζητήματα-προβλήματα της τοπικής (ή της ευρύτερης) Ιστορίας, τα οποία ιεράρχησα με βάση ιστορικά και παιδαγωγικά κριτήρια. Απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια ήταν να διαθέτει η υπηρεσία σχετικό αρχαιακό υλικό, corpus προφορικών μαρτυριών ή δυνατότητα συνεντεύξεων, επίσης να υπάρχει στην ιστορική βιβλιοθήκη μας σχετική υποστηρικτική βιβλιογραφία, δημοσιεύματα Τύπου, ταινίες αρχείου κτλ.

▶ *Ποιος είναι ο διαθέσιμος χώρος, μήπως απαιτείται ειδική διαμόρφωση, ποιους περιορισμούς θέτει ο συγκεκριμένος χώρος; Τι είδους «σκηνογραφία» θα υπάρχει;*

Χρησιμοποιήθηκε ο μεγαλύτερος χώρος της υπηρεσίας, η αίθουσα του άνω αναγνωστηρίου, που διαμορφώθηκε κατάλληλα, ώστε να μπορεί να δεχτεί ομάδες των 15-18 παιδιών. Στο οβάλ τραπέζι του αναγνωστηρίου τοποθετήθηκαν σκαναρισμένα ή φωτοτυπημένα αντίγραφα αρχαιακών τεκμηρίων, βιβλία σχολείων (μαθητολόγια, γενικοί έλεγχοι κ.ά.), αποκόμματα από εφημερίδες, κουτιά με αρχαιακό υλικό, παλιές πινακίδες και άλλα τεκμήρια από το Αρχείο, ανάλογα με το θέμα του προγράμματος, δημιουργώντας μια πολύχρωμη, ελκυστική σκηνογραφία, που στόχο είχε να κινητοποιήσει όλες τις αισθήσεις των παιδιών, μαζί με τη μνήμη και τη φαντασία τους.

▶ *Σε ποια εκπαιδευτική βαθμίδα απευθύνομαι, σε ποιες ηλικιακές κατηγορίες, ποια είναι η ομάδα-στόχος;*

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε μαθητές και μαθήτριες όλων των τάξεων του Γυμνασίου και του Λυκείου. Να σημειωθεί εδώ ότι το πρόγραμμα παρακολούθησαν πολλοί μαθητές της Γ' Γυμνασίου στο πλαίσιο του μαθήματος της Τοπικής Ιστορίας, όπως προβλέπεται (ή προβλεπόταν) από το αναλυτικό πρόγραμμα για τη συγκεκριμένη τάξη.

▶ *Τι διάρκεια θα έχει το πρόγραμμα;*

Στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού δράματος απαιτούνται 90 έως 100 λεπτά (δύο διδακτικές ώρες) για να ολοκληρωθεί η διαδικασία, ώστε να συνδυαστεί το βιωματικό μέρος με τον απαραίτητο αναστοχασμό.

▶ *Θα χρησιμοποιήσω πολυμέσα/τις δυνατότητες της τεχνολογίας;*

Στο εκπαιδευτικό δράμα δεν προτείνεται συνήθως η χρήση τεχνολογικών μέσων. Ωστόσο, στα προγράμματα 2014-15 και 2015-16 έγινε χρήση power-point και αποσπασμάτων σχετικού κινηματογραφικού υλικού, κυρίως ως αφορμή για προβληματισμό και για την παροχή πληροφοριών, και είχε θετικά αποτελέσματα.

Στις δοκιμές επισημάνθηκε στους συναδέλφους-εμπυχωτές η ανάγκη να χρησιμοποιηθεί μια γλώσσα ήπια, ανοιχτή, υποστηρικτική, χωρίς προστακτικές, χωρίς αξιολογικές κρίσεις

και αποκλεισμούς, ώστε τα παιδιά να παίρνουν μέρος στις δράσεις με χαρά και χαλαρή, δημιουργική διάθεση. Υπογραμμίστηκε επίσης πως το ζητούμενο δεν είναι να πάρουμε συγκεκριμένες απαντήσεις, το ζητούμενο είναι η διαδικασία, η «διαδρομή» που θα διανύσουν τα παιδιά μαζί μας, μια διαδρομή αναζήτησης, που περιλαμβάνει διαφορετικές ατομικές και συλλογικές στάσεις και αποκαλύπτει στερεότυπα, πεποιθήσεις και επιθυμίες, μια αναζήτηση όπου δάσκαλοι και μαθητές είμαστε ισότιμοι συνεργάτες και σύντροφοι (Αυδή & Χατζηγεωργίου, 1990, 30).

Εκτός από τα παραπάνω βασικά θέματα, υπήρχαν και ειδικότερα, όπως η ενεργητική συμμετοχή ή μη των εκπαιδευτικών στο πρόγραμμα, ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων και των εργασιών ανάμεσα στους εμπυχωτές και η πρακτική τους άσκηση στο νέο αντικείμενο, αλλά και θέματα τυπικά, διοίκησης και καλής συνεργασίας με τοπικούς και εκπαιδευτικούς φορείς, η ενημέρωση των εκπαιδευτικών και της κοινότητας, η ενημέρωση και η συνεργασία με τις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης και τα Γραφεία Σχολικών Δραστηριοτήτων, και βέβαια η έγκριση για την υλοποίηση του καινοτόμου προγράμματος από την προϊστάμενη αρχή.

Παρουσίαση δύο συγκεκριμένων εφαρμογών

1. Σχολικό έτος 2014-15

«Το αυγό του φιδιού»: μια αφήγηση και επτά ιστορίες για τα παλιά και τα σύγχρονα.

Από τον ιστορικό φασισμό του 20ού αιώνα στις σύγχρονες μορφές εκφασισμού του ατόμου και της κοινωνίας

Τη χρονιά αυτή επιλέξαμε να ερευνήσουμε με τα παιδιά το θέμα του ιστορικού φασισμού και να το συνδέσουμε με τα σύγχρονα πολιτικοκοινωνικά συμφραζόμενα και με σύγχρονα φαινόμενα βίαιης και αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Η ομάδα-στόχος στο συγκεκριμένο πρόγραμμα ήταν πρωτίστως οι μαθητές Λυκείου (15-18 χρόνων).

Το βασικό αρχειακό υλικό μας αποτέλεσαν οι «Αποφάσεις Ναζισμού» και το αρχείο του Ειδικού Δικαστηρίου δωσιλόγων των Πρωτοδικείου Βόλου, αρχειακό υλικό από το μαρτυρικό χωριό Δράκεια Πηλίου, καθώς και μαρτυρίες Εβραίων και βιβλιογραφία για τον φασισμό-ναζισμό και το Ολοκαύτωμα.

Ως αφορμή επιλέξαμε την τεχνική «πακέτο εξερεύνησης», που κινητοποίησε ιδιαίτερα τους μαθητές, αφού τους έδωσε τη δυνατότητα να θέσουν σε λειτουργία όλες τις αισθήσεις (όραση, ακοή, όσφρηση, αφή), το σώμα και τη φαντασία τους, ώστε να συμβάλουν στην προώθηση της αφήγησης/ιστορίας. Επιλέχθηκε η αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων, με την παροχή οπτικών ερεθισμάτων, ενός «καταιγισμού» εικόνων και λόγου από τις τέχνες του κινηματογράφου, του ιστορικού ντοκιμαντέρ και του ρεπορτάζ. Το πρόγραμμα περιελάμβανε επίσης καθοδηγούμενους κινητικούς αυτοσχεδιασμούς των παιδιών, συνήθως με τη συνοδεία επιλεγμένης μουσικής, ανάγνωση ντοκουμέντων από τους εμπυχωτές και/ή τους μαθητές, μικρές γραπτές εργασίες των παιδιών, δραματοποίηση διαλογικών αποσπασμάτων από τις πηγές, συμπλήρωση φανταστικού ανολοκληρωτού ημερολογίου, καθώς και τις τεχνικές «ρόλος στον τοίχο», «ανακριτική καρέκλα» και «αγώνας επιχειρημάτων/αγώνας λόγου», (debate). Ιδιαίτερο χρώμα έδωσε η παράθεση του αρχειακού υλικού σύμφωνα με τις αρχές του θεάτρου-ντοκουμέντο, τεχνική που προσιδιάζει άλλωστε στο ίδιο το τεκμηριωτικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε. Ως «επίλογο», μετά τον τελικό αναστοχασμό, καλέσαμε τα παιδιά να αποτυπώσουν την εμπειρία τους σε ένα ζωντανό γλυπτό, το οποίο θα σχημάτιζαν με τα σώματά τους παίρνοντας μια θέση ή κάνοντας μια συμβολική κίνηση.

2. Σχολικό έτος 2015-16

«Θάλασσα # που # χωρίζει... Θάλασσα – που – ενώνει...: Στα ίχνη των ανθρώπων και των καμίων της Μεσογείου, άλλοτε και σήμερα, "εν φαντασία και λόγω"»

Επιχειρήσαμε ένα ταξίδι στον χώρο της Μεσογείου της πολυπολιτισμικότητας, της συνύπαρξης, αλλά και των συγκρούσεων, των ατομικών και εθνικών περιπετειών, μέσα από μια διπλή αφήγηση, που ακουμπά σε ποικίλο αρχειακό υλικό από τον 20ό αιώνα, με πλοηγό την αγωνιστική διάθεση, τη φιλία, την αλληλεγγύη, τον ανθρωπισμό. Βασικός στόχος του προγράμματος ήταν να διερευνηθούν στην ιστορική τους διάσταση, μέσα από ποικίλα τεκμήρια, οι πολλαπλές δυνατότητες επικοινωνίας και ανταλλαγών, αλληλογνωριμίας και καλλιέργειας δικτύων σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους και τους πολιτισμούς της Μεσογείου, τα σημεία επαφής και οι ζώνες κινδύνου, με τη ματιά

ενός κεντρικού αφηγητή. Επίσης, να διερευνηθούν οι στάσεις και οι συμπεριφορές απέναντι στον άλλον –την ετερότητα, τον πρόσφυγα, τον μετανάστη– και μέσω της ενσυναίσθησης να αναπτυχθούν θετικότερες στάσεις και συμπεριφορές.

Στο πρόγραμμα του 2015-16 αξιοποιήθηκε πλούσιο αρχαιολογικό υλικό από τα εκπαιδευτικά αρχεία της υπηρεσίας, επίσης το αρχείο της Επιτροπής Κρίσεως Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης 1941-44 Ν. Μαγνησίας, πρωτογενές υλικό από προσφυγικούς συλλόγους και συνδέσμους του Δήμου Παγασών (με ενδιαφέρον συνοδευτικό φωτογραφικό υλικό), το αρχείο της Ναυτιλιακής Εταιρείας «Αργώ», αρχαιολογικό υλικό από το Πρωτοδικείο Βόλου (Εταιρικά, Εξομολογήσεις πλοίαρχων), τις Λιμενικές Αρχές Μαγνησίας, το Αχιλλοπούλειο Γενικό Νοσοκομείο Βόλου κ.ά.

Από την πλευρά του εκπαιδευτικού δράματος, εκτός από τη διπλή αφήγηση, χρησιμοποιήθηκαν οι τεχνικές «πακέτο εξερεύνησης», παρακολούθηση της σκέψης, αφηγηματικοί τρόποι σύμφωνα με το *θέατρο-ντοκουμέντο* και σύντομοι αυτοσχεδίασμοι με βάση τις αρχές του *θέατρου της αγοράς* (forum theatre), τεχνική που κινητοποίησε ιδιαίτερα τα παιδιά, καθώς τους έδωσε την ευκαιρία να επιλέξουν διαφορετικές εκβάσεις της ιστορίας. Στο τέλος, αντί για ομαδικό γλυπτό, ζητήσαμε από τα παιδιά να γράψουν ένα σύντομο μήνυμα ή μια σχετική με το δράμα σκέψη σε ένα post-it και να το κολλήσουν πάνω στη σκάλα-μέρος του πακέτου εξερεύνησης, μια τεχνική που λειτούργησε ως ανατροφοδότηση και για μας.

Αξιολόγηση του προγράμματος – Επιλογές

Ήταν πραγματική αποκάλυψη το ενδιαφέρον και η διάθεση συμμετοχής των παιδιών σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Αν και σε περιορισμένο χώρο, οι έφηβοι μαθητές και μαθήτριες μπόρεσαν με ευχαρίστηση στη διαδικασία να διαβάσουν δυσανάγνωστα αρχαιολογικά τεκμήρια, να προωθήσουν με τις ιδέες τους την αφήγηση, να αισθητοποιήσουν τις καταστάσεις με κινητικούς αυτοσχεδίασμούς, να συγκρυσταλλώσουν λεκτικά, να σχολιαστούν και να συζητήσουν με αφορμή τα επιλεγμένα οπτικοακουστικά αποσπάσματα, να προτείνουν διαφορετικές αναγνώσεις των γεγονότων. Ο περιορισμένος χώρος του αναγνωστηρίου μεταμορφώθηκε, με τη βοήθεια επιλεγμένων μουσικών κομματιών και την αρωγή της νεανικής φαντασίας, σε γειτονιά των Εξαρχείων, ανακριτικό γραφείο, αποβάθρα λιμανιού, προσφυγικό κατάλυμα, βάρκα γεμάτη πρόσφυγες... Γεγονότα του παρόντος φωτίστηκαν και πήραν νέο νόημα μέσα από την παράλληλη παρουσίαση στιγμών του παρελθόντος. Κουτιά άνοιξαν, αντικείμενα ερευνηθήκαν, χάρτες χρωματίστηκαν, δρομολόγια χαράχτηκαν, σώματα αγγίχτηκαν, ανησυχίες και επιθυμίες εκφράστηκαν. Η σωματική, πνευματική και συναισθηματική συμμετοχή των περισσότερων μαθητών σε όλη τη διαδικασία υπήρξε αποφασιστική, γεγονός που οφείλεται στην προσεκτική οργάνωση/δομή του προγράμματος και τη σταδιακή ανάπτυξη και κορύφωση της δραματικής έντασης.

Συνοψίζοντας, φαίνεται πως η διδασκαλία της (τοπικής) Ιστορίας στον χώρο των αρχείων μέσα από το εκπαιδευτικό δράμα δημιουργεί ένα νέο, πολύ ενδιαφέρον πεδίο εναλλακτικής εκπαίδευσης, που ενθουσιάζει και κινητοποιεί τους έφηβους, διερευνά, κατασκευάζει και διαπραγματεύεται νοήματα μαζί τους, συμβάλλοντας στη συνειδητοποίηση και τη διαδικασία ωρίμανσής τους.

Αρχαιακό υλικό-Βιβλιογραφία (που χρησιμοποιήθηκε στο πρόγραμμα και στην ανακοίνωση)

Αρχαιακό υλικό

ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Μαγνησίας, (1924-1933). *Αρχαίο Δήμου Παγασών, Αιτήσεις προσφύγων για εγγραφή στο Δημοτολόγιο του Δήμου Παγασών*
 ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Μαγνησίας, (1905-1980). *Εκπαιδευτικά αρχαία, Αρχαίο Αχιλλοπούλειο Εμπορικής Σχολής Τσαγκαράδας*
 ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Μαγνησίας, (1961-1965). *Αρχαίο Πρωτοδικείου Βόλου, Πρακτικά και Αποφάσεις Ναζισμού*
 ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Μαγνησίας, (1946-1949). *Αρχαίο Πρωτοδικείου Βόλου, Ειδικό Δικαστήριο Δωσιλόγων Βόλου*
 ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Μαγνησίας. (Εφημερίδες δεκαετίας 1940). *Αρχαίο εφημερίδων*

Βιβλιογραφία

α) Για το εκπαιδευτικό δράμα:
 Αυδή, Α, Χατζηγεωργίου, Μ. (1990). *Η τέχνη του Δράματος στην εκπαίδευση, 48 προτάσεις για εργαστήρια θεατρικής αγωγής*. Αθήνα: Μεταίχμιο
 Γκόβας, Ν. (επιμ.). (2003). *Το θέατρο στην εκπαίδευση: Χτίζοντας Γέφυρες*. Πρακτικά από την 3η Διεθνή Συνδιάσκεψη για το θέατρο στην εκπαίδευση. 2003 (ελληνικά & αγγλικά). Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
 Γκόβας, Ν. (επιμ.). (2009). *Θέατρο και εκπαίδευση στο κέντρο της σκηνής*. Πρακτικά από την 6η Διεθνή Συνδιάσκεψη για το θέατρο στην εκπαίδευση 2008. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
 Γκόβας, Ν. (2003). *Για ένα δημιουργικό, νεανικό θέατρο*. Αθήνα: Μεταίχμιο
 Μπρεχτ, Μ. (1974). *Μικρό όργανο για το θέατρο*, μετ. Δ. Μυράτ. Αθήνα: Πλειάς
 Κουρετζής, Λ. (1991). *Το θεατρικό παιχνίδι*. Αθήνα: Καστανιώτης
 Άλκρησις (2000). *Η δραματική τέχνη στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
 «Αφιέρωμα στο θέατρο-ντοκουμέντο», περ. *Θέατρο*, τ. 34/36, Ιούλης-Δεκεμβρίου 1973
Το θέατρο-ντοκουμέντο από τη γέννησή του στη Γερμανία ως τη θεατρική του δραστηριότητα στην Ελλάδα (2005). Διπλωματική εργασία Κατερίνας Μανωλά. ΕΚΠΑ, Αθήνα
Εκπαίδευση & Θέατρο (περιοδική έκδοση), τ. 4, Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, Αθήνα, 2008
 Boal, A. (1992). *Games for actors and non-actors*. London: Routledge
 Heathcote, D., Bolton, G. (1995). *Drama for learning: Dorothy Heathcote's Mantle of the expert approach to Education*. N.Y: Heinemann

β) Για τον φασισμό-ναζισμό:

«Ο Ναζισμός μέσα από τα μάτια ενός παιδιού», άρθρο στην εφημ. *Το Βήμα*, 30.03.2014
 Κούνιο-Αμαρίλιο, Έρικα, Ναρ, Αλμπέρτος (1998). *Προφορικές μαρτυρίες Εβραίων της Θεσσαλονίκης για το Ολοκαύτωμα* (επιμ. Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου), Ίδρυμα Ετς Αχαΐμ. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής
 Φρεζής, Ρ. (1997). *Η Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου*. Βόλος: Ι.Κ.Β.
 Αμπατζοπούλου, Φραγκίσκη. (1998). *Ο άλλος εν διωγμώ. Η εικόνα του Εβραίου στη λογοτεχνία. Ζητήματα ιστορίας και μυθολογίας*. Αθήνα: Θεμέλιο
Ολοκαύτωμα. Αφιέρωμα. (2005). Αθήνα: Ισραηλιτική Κοινότητα Αθηνών
 Άρεντ, Χάννα (1998). *Άνθρωποι σε ζοφερούς καιρούς*, μετ. Βασίλης Τομανάς. Σκόπελος: Νησιδέες
 Alcalay, Artemis (2001). *Μνήμη*, καλ. επιμ. Ματίλντα Μποτόν. Αθήνα: Εβραϊκό Μουσείο της Ελλάδος

Αγγελής, Βαγγέλης (2006). *Γιατί χαιρέται ο κόσμος και χαμογελάει, πατέρα...*, Αθήνα: Βιβλιόραμα
 Πετράκη, Μαρίνα (2006). *Ο μύθος του Μεταξά, Δικτατορία και προπαγάνδα στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ωκεανίδα
 Μαρκέτος, Σπύρος (2006). *Πώς φίλησα τον Μουσολίνι, Τα πρώτα βήματα του ελληνικού φασισμού*. Αθήνα: Βιβλιόραμα
Η προπαγάνδα του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου μέσα από εκπαιδευτικά αρχαία. Εκτίμηση της απήχησης και των αντιδράσεων του εκπαιδευτικού κόσμου (2007). Διπλωματική εργασία Αγγελικής Νικολάου. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

γ) Για τη Μεσόγειο και το προσφυγικό ζήτημα
 Braudel, Fernand (1990). *Η Μεσόγειος*, τόμ. 1, *Ο χώρος και η ιστορία*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια
 Επιλογές από σύγχρονα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα

Οπτικοακουστικό υλικό (για το πρόγραμμα 2014-15)

Μαθήματα αμερικανικής ιστορίας (American history X), σκηνοθεσία Tony Kaye, 1998
Το μουσικό κουτί (Music box), σκηνοθεσία Κώστας Γαβράς, 1989
Ο μεγάλος δικτάτωρ (The great dictator), σκηνοθεσία Τσάρλι Τσάπλιν, 1940
Τα παιδιά του σουίνγκ (Swing kids), σκηνοθεσία Τόμας Κάρτερ, 1993
Το κύμα (Die Welle), σκηνοθεσία Ντένις Γκάνσελ, 2008
Σφραγισμένα χείλη (The reader), σκηνοθεσία Στίβεν Ντάλντρι, 2009
Η ζωή είναι ωραία (La vita è bella), σκηνοθεσία Ρομπέρτο Μπενίνι, 1997
Το αβγό του φιδιού, ιστορικό ντοκιμαντέρ της Νίνας Γεωργιάδου, 2012
 Επιλεγμένα αποσπάσματα από τηλεοπτικά ντοκιμαντέρ και εκπομπές λόγου
 Ελένη Καραϊνδρού, *Ταξίδι στα Κύθηρα* (επιλογές)
 Κομμάτια από το soundtrack της ταινίας *Les Choristes*
 Ευανθία Ρεμπούτσικα, *Πολιτική κουζίνα* (επιλογές)
 Κίτρινα ποδήλατα, «Να σε δω να γελάς»
 Διονύσης Τσακνής, «Φτιάξε, καρδιά μου, το δικό σου παραμύθι»

Οπτικοακουστικό υλικό (για το πρόγραμμα 2015-16)

Μάνος Λοϊζος, «Ακορντεόν»
 Θάνος Μικρούτσικος, Νίκος Καββαδίας, «Πούσι»
 Ελένη Καραϊνδρού, *Το λιβάδι που δακρύζει* (επιλογές), το 10 (επιλογές)
 Βαγγέλης Παπαθανασίου, «City of Isabel»
 Ευανθία Ρεμπούτσικα, «Αλεξάνδρεια», «Καρουζέλ»
 Αλκίνοος Ιωαννίδης, Δήλωση συμπαράστασης προς τους πρόσφυγες (Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ)

Η **Αγγελική Νικολάου** γεννήθηκε στον Βόλο. Αποφοίτησε από τη Φιλοσοφική Σχολή του ΕΚΠΑ με άριστα το 1988. Υπηρέτησε στην ιδιωτική και τη δημόσια εκπαίδευση μέχρι το 1999. Από τον Σεπτέμβριο του 1999 εργάζεται ως αρχιόντομος στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Μαγνησίας. Το 2007 έλαβε το μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης στη Νεότερη Ιστορία από το ΙΑΚΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Τον Νοέμβριο του 2011 ξεκίνησε διδακτορική διατριβή στο ίδιο τμήμα του ΠΘ, με θέμα την κοινωνική βία στον Μεσοπόλεμο. Παράλληλα, ολοκλήρωσε τις σπουδές της στο Τμήμα Θεάτρου (κατεύθυνση Δραματολογία-Παραστασιολογία) της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Ιούλιος 2014). Είναι υπεύθυνη της καινοτόμου εκπαιδευτικής δράσης «Διδασκαλία της (τοπικής) Ιστορίας μέσα από το εκπαιδευτικό δράμα», που υλοποιείται στα Αρχαία Ν. Μαγνησίας από το 2013. Συμμετέχει με ανακοινώσεις σε συνέδρια κοινωνικής και οικονομικής Ιστορίας διαφόρων επιστημονικών φορέων και πανεπιστημίων. Επίσης, συμμετέχει σε θεατρικά σεμινάρια και ερασιτεχνικές παραστάσεις και ασχολείται με ασκήσεις θεατρικής γραφής και διασκευές και συνθέσεις θεατρικών κειμένων.